

**Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MISIJA NA KOSOVU**

Odeljenje za ljudska prava i zajednice

**Traženje održivih rešenja za raseljena lica u
kolektivnim centrima u opštini Štrpce/Shtërpçë**

Mart 2010.

SADRŽAJ

REZIME IZVEŠTAJA.....	2
1. PREGLED.....	3
2. TRAŽENJE ODRŽIVIH REŠENJA	5
Neposredna pitanja i zabrinutosti.....	6
<i>Predstojeća privatizacija preduzeća u društvenoj i javnoj svojini</i>	<i>6</i>
<i>Snabdevanje električnom energijom</i>	<i>6</i>
<i>Računi za komunalne usluge i porezi na imovinu za vreme raseljenja</i>	<i>7</i>
<i>Kriterijumi podobnosti za socijalno stanovanje</i>	<i>7</i>
<i>Održavanje kolektivnih centara</i>	<i>8</i>
3. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE.....	8
4. ZAKLJUČAK	9
5. PREPORUKE	9

REZIME IZVEŠTAJA

U opštini Štrpce/Shtërpçë raseljeno je približno 700 kosovskih Srba i Srba izbeglica iz Hrvatske. Većina raseljenih lica tamo su potražili utočište iz susednih opština Ferizaj/Uroševac i Prizren tokom konflikta 1999. godine, dok su neki raseljeni kao posledica martovskih nemira 2004. godine. Pet kolektivnih centara, vikendice u društvenoj svojini i privatni oblici smeštaja, obezbeđuju smeštaj ovoj ranjivoj zajednici, koja u mnogim slučajevima nastavlja da živi pod užasnim uslovima.

Lokalni i međunarodni akteri na Kosovu kao i vlasti iz Beograda do sada su preduzeli tek nekoliko mera za obezbeđenje održivih rešenja za raseljena lica u Štrpcu/Shtërpçë. Vlasti su tek nedavno obećale sredstva za izgradnju kompleksa socijalnog stanovanja kako bi smestili ranjivije porodice, u koji bi u idealnom slučaju trebalo da se smeste raseljene porodice koje se trenutno nalaze u kolektivnim centrima u opštini. Opštinska tela proizašla iz srpskih lokalnih izbora od 11. maja 2008. godine preuzela su vodeću ulogu usvajanjem lokalnog akcionog plana, pod pokroviteljstvom Srpskog komesarijata za izbeglice (SKI), koji predviđa izgradnju 25 stanova za ranjivije porodice raseljenih/izbeglih lica. SKI obezbeđuje hranu za stanovnike kolektivnih centara. Drugu *ad hoc* pomoć prvenstveno je pružao Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), ali i druge nevladine organizacije.

Napori za poboljšanje uslova života raseljenih lica i izbeglica u mestima njihovog raseljenja ne moraju se neminovno shvatiti kao odustajanje od procesa povratka. To bi, međutim, u najmanju ruku obezbedilo dostojanstvenije standarde življenja za raseljena lica tokom njihovog raseljenja, ili bi obezbedilo izbor raseljenim licima da se bolje integrišu u lokalnu sredinu. Korišćenje prava na izbor održivog rešenja zahteva da se ovim licima stave na raspolaganje različite opcije (povratak, integracija u lokalnu sredinu, naseljenje na nekom drugom mestu).¹ Konačno, raseljenim licima je potrebna zajednička platforma sa koje mogu da promovišu svoje interese, dok vlasti treba da počnu da saosećaju sa nevoljama ovih lica tako što će poboljšati njihove uslove života i pomoći onima koji to žele da se integrišu u lokalnu sredinu, vrate u mesto porekla ili nasele na neko drugo mesto.

¹ Princip 28(1) Vodećih principa o internom raseljenju (UN Doc. E/CN.4/1998/53/Add.2, Aneks). Principi se baziraju, odražavaju i u skladu su sa međunarodnim ljudskim pravima i humanitarnim pravom.

1. PREGLED

Štrpce/Shtërpçë, opština koja je većinski naseljena kosovskim Srbima, pruža sklonište većini raseljenih lica u regionu Gjilan/Gnjilana.² Procenjeno je da je u opštini Štrpce/Shtërpçë raseljeno nešto više od 700 kosovskih Srba³ i Srba izbeglica iz Hrvatske⁴. Pet kolektivnih centara, vikendice u društvenoj svojini i privatni oblici smeštaja obezbeđuju smeštaj ovoj ranjivoj zajednici. Ukupno je 253 raseljenih lica smešteno u kolektivnim centrima, koji se finansiraju preko SKI.⁵ Pored toga, 35 raseljenih lica sebi su našli smeštaj u vikendicama u društvenoj svojini. Druga raseljena lica, ukupno 491, ili su smešteni kao podstanari, ili stanuju sa rođacima ili prijateljima, ili im je obezbeđen neki drugi privatni smeštaj.

Raseljena lica smeštena u opštini Štrpce/Shtërpçë⁶

Smeštaj	Raseljena lica kosovskih Srba ⁷
Kolektivni centar Trešnja	15
Kolektivni centar Elektrokosovo	29
Kolektivni centar Lahor	119
Kolektivni centar Junior	84
Kolektivni centar Elektrokosovo 2	6
Vikendice u društvenoj svojini ⁸ na Brezovici/Brezovicë i druga rešenja	35
Podstanari	203
Stanovanje sa rođacima/prijateljima	76
Privatan (sekundarni) smeštaj	156
Ukupno	723

² Postoji 1442 raseljenih lica u regionu Gjilan/Gnjilana (Statistički pregled UNHCR-a, OCM Prishtinë/Priština, februar 2009. godine). Region se sastoji od opština Ferizaj/Uroševac, Gjilan/Gnjilane, Hani i Elezit/Đeneral Janković, Kačanik/Kaçanik, Kamenicë/Kamenica, Novobërdë/Novo Brdo, Štrpce/Shtërpçë, Viti/Vitina i nedavno uspostavljenih opština Klokot/Kllokot i Ranilug/Ranillug.

³ 'Analiza situacije kosovskih interno raseljenih lica u oblasti odgovornosti UNHCR-a iz Gjilan/Gnjilana', septembar 2007. godine. SKI (2009), s druge strane, navodi da postoji 785 raseljenih lica u opštini Štrpce/Shtërpçë.

⁴ Srpske izbeglice iz Hrvatske smeštene su u opštinu Štrpce/Shtërpçë od 1995. godine.

⁵ Kolektivni centri i kuće u društvenom vlasništvu, koje su spomenute u izveštaju, nalaze se na Brezovici/Brezovicë.

⁶ 'Analiza situacije kosovskih interno raseljenih lica u oblasti odgovornosti UNHCR-a iz Gjilan/Gnjilana', septembar 2007. godine.

⁷ Podaci uključuju 11 srpskih izbeglica iz Hrvatske.

⁸ UNHCR ih pominje kao „napuštene kuće“ i „zauzete“ prostorije. 'Analiza situacije kosovskih interno raseljenih lica u oblasti odgovornosti UNHCR-a iz Gjilan/Gnjilana', septembar 2007. godine.

Većina raseljenih lica iz susednih opština Ferizaj/Uroševac i Prizren tražila je utočište u Štrpcu/Shtërpçë tokom konflikta 1999. godine.⁹ Neki su raseljeni kao posledica martovskih nemira 2004. godine.

Uslovi življenja u kolektivnim centrima su, uopšteno govoreći, skučeni i nedostaju odgovarajući sanitarni uslovi za smeštaj ljudi na duži vremenski period. U Lahoru, najvećem kolektivnom centru, nije neuobičajeno da do osam porodica deli jedno kupatilo. Štaviše, mnoga raseljena lica, i to prvenstveno ona koja su smeštena u kolektivnim centrima, i dalje su nezaposlena i žive u relativno oskudnim uslovima, opstajući od socijalne pomoći ili vrlo malih penzija. I mnogi drugi se suočavaju sa nezaposlenošću, što je naročito slučaj sa onima koji su zaposleni u društvenim preduzećima koje očekuje privatizacija. SKI obezbeđuje hranu za stanovnike kolektivnih centara i vikendica u društvenoj svojini.¹⁰

Raseljena lica uglavnom se oslanjaju na javne usluge koje pružaju srpska opštinska tela izabrana 11. maja 2008. godine, a manje na one koje obezbeđuju kosovske opštinske vlasti. Međutim, prvenstveno oni koji žive u kolektivnim centrima, imaju poteškoće u pristupu ovim uslugama usled udaljenosti kolektivnih centara i nepostojanja javnog prevoza.

Pregled raseljenih lica i izbeglica u opštini Štrpce/Shtërpçë po osnovu zanimanja¹¹	
Deca predškolskog uzrasta	0 %
Deca školskog uzrasta (od 7-18 godina)	12 %
Studenti (posle srednje škole)	9 %
Zaposleni	32 %
Nezaposleni	35 %
Penzioneri	12 %

Do sada, mnoga raseljena lica prodala su svoju imovinu u mestima svog porekla nakon što su izgubili nadu u održiv povratak.¹² Mnogi drugi izjavili su Misiji na Kosovu Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) da još uvek nemaju pristup svojim kućama. Oni ovo pripisuju nepostojanju doslednog primenjivanja

⁹ Nekolicina ostalih raseljeni su iz opština Prishtinë/Prištine i Suharekë/ Suve Reke.

¹⁰ Raseljena lica su, međutim, prijavila značajno smanjenje pomoći kolektivnim centrima od januara 2009. godine.

¹¹ Podaci koji su dobijeni od strane opštinskih tela u Štrpcu/Shtërpçë proisteklih iz lokalnih srpskih izbora od 11. maja 2008. godine.

¹² Procene otkrivaju da je skoro polovina kosovskih Srba, koji su ranije živeli u gradu Ferizaj/Uroševcu, sada formalno prodala svoje kuće. Nešto više od 5.000 kosovskih Srba ranije je živelo u gradu Ferizaj/Uroševcu (po podacima UNHCR-a). Same cifre iz opštinskog suda u Ferizaj/Uroševcu, otkrivaju da je 433 kosovskih Srba prodalo svoje kuće u gradu između 2001. i 2007. godine. Stoga, razumno je izvesti zaključak da je oko polovina njih već formalno prodala svoje kuće do tog vremena (prema jugoslovenskom popisu stanovništva iz 1991. godine, svako domaćinstvo u Ferizaj/Uroševcu imalo je 6,68 članova). Ne postoje, međutim, cifre koje bi odražavale obim neformalnih ugovora o prodaji, za koje se zna da su takođe uobičajeni oblik transakcija.

zakona od strane kosovske policije kada treba iseliti nezakonite stanare u slučajevima kada je nakon prinudnog iseljenja došlo do ponovnog zauzimanja njihovih kuća (u ovim slučajevima zakonodavstvo dozvoljava *ex officio* postupanje policije kako bi se iselili nezakoniti stanari).¹³ Mnogi drugi, uključujući povratnike, tvrde da je njihova obradiva zemlja zauzeta ili da se boje da se izlažu opasnosti odlaskom na svoja polja, ako ona nisu u neposrednoj blizini njihovih kuća.¹⁴

2. TRAŽENJE ODRŽIVIH REŠENJA

„Nadležne vlasti imaju primarnu dužnost i odgovornost da stvore uslove, kao i da obezbede sredstva, koja omogućavaju interno raseljenim licima da se dobrovoljno vrate, na siguran način i dostojanstveno, u svoje kuće ili mesta uobičajenog prebivališta, ili da se dobrovoljno nastane u drugom delu zemlje“.¹⁵

Lokalne vlasti su malo učinile da ohrabre raseljena lica na povratak. Samo je mali broj raseljenih porodica kosovskih Srba u Štrpcu/Shtërpçë izrazio želju da se vrati u svoje opštine porekla.¹⁶ Mnogi su se nadali da će prodati svoju imovinu i napustiti Kosovo, dok je 21 procenat izrazio želju da bude integrisan u lokalnu zajednicu u mestu raseljenja.¹⁷ Iako Vodeći principi o internom raseljenju „zauzimaju stanovište da se naperi za obezbeđenje restitucije po osnovu povratka moraju iscrpno istražiti [...]“, oni takođe priznaju da se raseljena lica „mogu osloniti na održiva rešenja raseljenja po osnovu kompenzacije“ ukoliko „izraze jasnu opredeljenost“ za takvu opciju.¹⁸ Štaviše, „[...] veoma dug period vremena protekao je od raseljenja, i raseljena lica su ponovno izgradila svoje živote na drugom mestu tako da ne bi želela da se ponovo preseljavaju čak i kada bi uslovi za povratak bili sigurni.“¹⁹ Uprkos tome, do sada je samo jedna porodica raseljenih lica lokalno integrisana u opštini Štrpce/Shtërpçë putem pomoći socijalnog stanovanja. Upravo ova porodica raseljenih kosovskih Srba, koja potiče iz susedne opštine Ferizaj/Uroševac, dobila je pomoć 2009. godine zahvaljujući činjenici da je porodica posedovala zemljište u Štrpcu/Shtërpçë i da su njena deca mogla pohađati školu po srpskom nastavnom planu u Štrpcu/Shtërpçë.²⁰

¹³ Pogledati izveštaj Misije OEBS-a na Kosovu: „*Posle osam godina. Povratak manjina i restitucija stanova i imovine na Kosovu*“, jun 2007. godine. Osim toga, Međunarodni centar za tranzicionu pravdu smatra da je policija „bila popustljiva kada je reč o ponovnom iseljenju“ (Edward Tawil, „Imovinska prava na Kosovu: Nasleđe kuće duhova društva u tranziciji“, Međunarodni centar za tranzicionu pravdu, februar 2009. godine, str. 35-37).

¹⁴ Pa ipak većina, ako ne i svi, ne bi posedovali poljoprivredne alatke potrebne za obrađivanje svog zemljišta. Komponenta stvaranja prihoda za povratnike retko je uključivala ovakve sveobuhvatne šeme.

¹⁵ Princip 28(1) Vodećih principa o internom raseljenju (UN Doc. E/CN.4/1998/53/Add.2, Aneks).

¹⁶ Zaključci su bazirani na intervjuima 100 raseljenih porodica kosovskih Srba u Štrpcu/Shtërpçë, koji su vođeni od strane opštinskih službenika za povratak 2006. godine. Forumi raseljenih lica Štrpca/Shtërpçë (zajednički organizovanih od strane OEBS-a i UNHCR-a) održani tokom druge polovine 2009. godine odražavaju ovakve zaključke u smislu da samo nekolicina veruje u održiv povratak.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Priručnik o restituciji stanova i imovine izbeglih i raseljenih lica: Primena „Pinjero principa“, UN, mart 2007. godine, str. 27.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Porodica o kojoj je reč nastanila se u selu Gornja Bitinja/Biti Epërme 2009. godine. Finansijska sredstva su odobrena od strane MZP, UNDP-a i UNHCR-a.

Štaviše, veoma malo je učinjeno na poboljšanju uslova življenja raseljenih lica i izbeglica u Štrpcu/Shtërpçë. Kosovske opštinske vlasti nisu, do sada, zapravo preduzele nikakve mere da obezbede bilo kakvu pomoć pozivajući se na nedostatak sredstava i prepuštajući problem Ministarstvu za zajednice i povratak (MZP). MZP je 2009. godine pokazao privremene znake podrške raseljenim licima koja su smeštena u kolektivnim centrima. Međutim, tek 2010. godine počeli su da se prave planovi i sredstva su konačno odobrena za izgradnju kompleksa socijalnih stanova u Štrpcu/Shtërpçë. Kompleks za stanovanje bio je namenjen za smeštaj ranjivijih porodica; uključujući osobe koje primaju socijalnu pomoć, raseljena lica i mlade parove (tačni kriterijumi izbora biće uspostavljeni nakon što počne izgradnja). Inicijativa je finansirana od strane Kancelarije za pitanja zajednica pri Kabinetu premijera. Izgradnja bi trebalo, u skladu sa planom, da počne u drugoj polovini godine.²¹

Tela koja proističu iz lokalnih srpskih izbora od 11. maja 2008. godine preuzela su vodeću ulogu usvajanjem lokalnog akcionog plana 20. oktobra 2009. godine, pod pokroviteljstvom SKI, čiji je cilj da poboljša uslove življenja za najranjivije slučajeve.²² Plan predviđa konstrukciju dve zgrade sa po 24 stana u Štrpcu/Shtërpçë, koje će biti date na upotrebu najranjivijim raseljenim i izbegličkim porodicama.²³ Očekuje se da će tender za izgradnju zgrada početi u aprilu ili maju 2010. godine.²⁴ Zemljišna parcela je već kupljena u svrhu realizacije projekta.²⁵

Neposredna pitanja i zabrinutosti

Predstojeća privatizacija preduzeća u društvenoj i javnoj svojini

Svi kolektivni centri kao i vikendice u Štrpcu/Shtërpçë gde žive raseljena lica i izbeglice, su preduzeća u društvenoj svojini koja, kako se najavljuje, treba da budu privatizovana. U to svrhu, organi moraju da obezbede posebne objekte za preseljenje lica koja su bila smeštena u društvenim preduzećima pre bilo kakvog oblika privatizacije. Novoizabrani gradonačelnik Štrpca/Shtërpçë je, uprkos tome, davao uveravanja da se privatizacija kolektivnih centara ne očekuje pre 2012/13. godine.

Snabdevanje električnom energijom

Kolektivnim centrima u Štrpcu/Shtërpçë dostavljeni su prvi računi za električnu energiju u novembru 2009. godine. Do sada, kolektivni centri nisu bili u stanju da plate ili da obezbede alternativne izvore preko kojih bi se izvršila ta plaćanja, uprkos

²¹ Gradonačelnik Štrpca/Shtërpçë potvrdio je OEBS-u da je ova odluka doneta 10. marta 2010. godine. Kompleks za stanovanje bi trebalo, po gradonačelniku, da obezbedi oko 60 do 70 stanova.

²² Lokalni akcioni plan odobren od strane skupštine opštine koja proističe iz srpskih lokalnih izbora od 11. maja 2008. godine predviđa nekoliko osnovnih kriterijuma za odabir korisnika. Prioritet će biti dat: samohranim roditeljima, porodicama sa bolesnom decom, porodicama sa članovima koji su u stanju da rade ali su nezaposleni, starim osobama, osobama sa posebnim potrebama i velikim porodicama sa članovima iz nekoliko generacija. Po predsedniku opštine izabranom po osnovu srpskih lokalnih izbora od 11. maja, finansiranje ovih projekata je podržano od strane Evropske unije preko SKI.

²³ Po osnovu informacije koja je prenetu OEBS-u 26. marta 2010. godine, od strane predsednika opštine izabranog po osnovu srpskih lokalnih izbora od 11. maja.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.*

sugestijama da bi Ministarstvo rada i socijalne zaštite i/ili MZP mogli priskočiti u pomoć. Bilo kakav prekid u snabdevanju električnom energijom u dužem vremenskom periodu, naročito tokom zime, može da dovede do ozbiljnih posledica po zdravlje raseljenih lica. Kosovska energetska korporacija (KEK) je 20. februara 2010. godine obavestila sve kolektivne centre u regionu Gjilan/Gnjilana da moraju početi da plaćaju električnu energiju od 1. aprila 2010. godine.²⁶ KEK je savetovao da stanovnici kolektivnih centara traže sponzorstvo od strane relevantnih ministarstava i međunarodnih organizacija. U ovim obaveštenjima stanovnici se pozivaju da urgiraju kod nadzornika kolektivnih centara da rade zajedno sa kosovskim Centrima za socijalni rad kako bi se uključilo što je moguće više porodica u šeme socijalne pomoći što bi omogućilo plaćanje dela mesečnih računa. Pa ipak, veoma mali broj raseljenih porodica ima pravo na socijalnu pomoć. Šeme socijalne pomoći nisu dovoljno obimne da bi obuhvatile sve porodice koje su stvarno u stanju socijalne nužde usled veoma strogih kriterijuma koji mnoge od njih ostavljaju bez takve pomoći.

Računi za komunalne usluge i porezi na imovinu za vreme raseljenja

Mnoge izbeglice i raseljena lica žale se da im se dostavljaju računi za poreze na imovinu ili računi za električnu energiju, iz njihovog mesta porekla, za vreme tokom kojeg su bili raseljeni.²⁷ Ministarstvo za zajednice i povratak se obavezalo da izda pismene izjave (potvrde) koje bi oslobodile povratnike od plaćanja računa za komunalne usluge za vreme tokom kojeg su bili raseljeni. Međutim, gorepomenuto ministarstvo tek treba da preduzme odgovarajuće korake u vezi sa ovim.²⁸

Kriterijumi podobnosti za socijalno stanovanje

Veoma malo raseljenih lica u Štrpcu/Shtërpçë bi bilo podobno za socijalno stanovanje ukoliko bi uspostavljeni kriterijumi obuhvatali samo one koji su podobni za dobijanje socijalne pomoći.²⁹ Prema ogranku srpskog Crvenog krsta iz Štrpca/Shtërpçë, za socijalnu pomoć bi se kvalifikovalo ne više od 10 procenata porodica raseljenih lica u kolektivnim centrima.³⁰ Mnogi kosovski Srbi se takođe plaše da bi inicijativa socijalnog stanovanja poslužila kao sredstvo kojim bi se smestili i ranjivi članovi većinske zajednice, kao što su veterani Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) i/ili njihovi rođaci koji bi izmenili demografsku strukturu opštine. U svakom slučaju, odluci o uspostavljanju kompleksa stambenih zgrada trebalo bi, u idealnom slučaju, da prethodi sveobuhvatna i transparentna procena potreba.

²⁶ Nije bilo pominjanja nagomilanih dugova i da li će kolektivni centri biti smatrani odgovornim za njih. Regionalni direktor KEK-a informisao je OEBS u novembru 2009. godine da kolektivni centri ne mora da se brinu oko nagomilanih dugova.

²⁷ Pod pretpostavkom da raseljena lica nisu imala pristup svojoj imovini i da nisu uzimala kiriju tokom perioda svog raseljenja.

²⁸ Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), UNHCR, KEK, MZP i Ministarstvo rada i socijalne pomoći sreli su se i odlučili o ovome jula 2009. godine.

²⁹ Porodica sa jednim radno sposobnim (iako nezaposlenim) članom sa najmanje jednim detetom mlađim od pet godina podobna je za pomoć (član 4.1 Uredbe UNMIK-a 2003/28 o šemi socijalne pomoći na Kosovu, 18. avgust 2003. godine). Porodice na socijalnoj pomoći su takođe podobne za subvenciju do iznosa od 20 evra mesečno za plaćanje električne energije (KEK je potpisao sporazum sa Ministarstvom rada i socijalne pomoći na godišnjoj osnovi koja utvrđuje ko je podoban za subvenciju i do kog iznosa).

³⁰ Procena je izvršena od strane Crvenog krsta u saradnji sa direktorima kolektivnih centara u Štrpcu/Shtërpçë početkom marta 2010. godine.

Održavanje kolektivnih centara

Loši uslovi u kolektivnim centrima su posledica mnogo godina nemara. To je pogotovo slučaj sa kolektivnim centrom Lahor. Usled nedostatka finansijskih sredstava, krov nije bio održavan niti popravljan u poslednjih deset godina. Kao rezultat toga, postoje velike rupe u krovu kroz koje ulazi hladan vazduh, kiša pa čak i sneg u kolektivni centar, ugrožavajući time ne samo udobnost već i zdravlje stanovnika kolektivnih centara.³¹

3. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE

OEBS uvek nastoji da se što više usredsredi na zajednice u nepovoljnom položaju u cilju promocije i zaštite prava zajednica i njihovog efikasnog učešća, davanja preporuka, promocije dijaloga i posredovanja u korektivnim merama.³² Sledeći moto koji je za svetski dan izbeglica 2009. godine osmislio UNHCR „Stvarni ljudi, stvarne potrebe“, OEBS-ov Regionalni centar u Gjilan/Gnjilanu odlučio je da zajedno sa UNHCR-om obrazuje Forume raseljenih lica u dva veća kolektivna centra, Lahoru i Junioru.³³ Prvobitni forumi služili su kao dobra prilika da se istaknu problemi sa kojima se raseljena lica svakodnevno suočavaju. Osim hitnih pitanja održivog povratka, obezbeđenja boljih uslova stanovanja i snabdevanja električnom energijom, raseljena lica su jasno i glasno izrazili svoje zahteve da im se obezbedi prevoz iz kolektivnih centara do grada, kako bi im se omogućio pristup zdravstvenim centrima ili da im se obezbede posete medicinskog osoblja u kolektivnim centrima. Bez nekog rešenja na vidiku, OEBS je tražio načine da obezbedi prevoz kao sredstvo kojim bi se izašlo u susret potrebama onih raseljenih lica kojima je potreban pristup zdravstvenim centrima i opštinskim uslugama. OEBS je posredovao u iznalaženju rešenja kojim bi, u zamenu za automobilske gume koje odgovaraju svim vremenskim uslovima, srednja škola „Jovan Cvijić“ pristala da obezbedi raseljenim licima autobus, vozača i gorivo. Autobus je počeo sa radom 29. oktobra 2009. godine, i obezbedio raseljenim licima bolji pristup različitim uslugama od vitalnog interesa, kao što je pristup opštini, pravosudnim organima, zdravstvenim centrima ili prodavnicama. Forumi se sada sastaju svaka 3 meseca i obezbeđuju platformu sa koje raseljena lica mogu efektivno artikulirati svoje interese u traženju stvarnih rešenja.

U naporima da se raseljenim licima kosovskih Srba obezbedi privid normalnog stanja u kolektivnim centrima, OEBS je, u bliskoj saradnji sa UNHCR-om, takođe obezbedio opremu za rekreaciju, stolove za stoni tenis, stolove za bilijar, stoni fudbal, TV i DVD plejere.³⁴ OEBS je takođe obnovio predvorje jednog od većih kolektivnih centara, obezbedio raseljenim licima mesto na kome mogu da se okupljaju, druže, raspravljaju o zajedničkim problemima i, u najmanju ruku, obezbedio pogodno mesto za forume raseljenih lica. Druga *ad-hoc* pomoć, poput goriva za grejanje, hrane,

³¹ Izgleda da potencijalni donatori usvajaju politiku „sačekaj i vidi“, znajući sasvim izvesno da će možda kolektivnim centrima predstojati privatizacija i da će prilično velik broj raseljenih lica čekati da bude smešten u predviđenom stambenom kompleksu kroz gorepomenuti lokalni akcioni plan. Procenjeni troškovi opravke krova su projektovani na iznos od 16.356 evra.

³² U svrhu izveštaja, nevećinske zajednice su sve one zajednice koje čine brojčanu manjinu na opštinskom nivou na Kosovu.

³³ Prvi forumi raseljenih lica održani su u junu/julu 2009. godine.

³⁴ OEBS nije donatorska organizacija. Međutim, OEBS realizuje projekte koji su ekonomični i daju brze efekte kako bi odgovorio na neposrednu potrebu ili kako bi neposredno uticao na identifikovanu potrebu u cilju podrške aktivnostima Misije.

higijenskih sredstava, odeće, pravnih usluga, kao i pojedinačni prihodi, uglavnom su bili obezbeđeni od strane UNHCR-a, ali takođe i od nevladinih organizacija i pojedinaca.³⁵ Ogranak srpskog Crvenog krsta iz Štrpca/Shtërpçë koordinira distribuciju humanitarne pomoći i održava ažurirane podatke o najranjivijim slučajevima. UNHCR je, u traženju održivih rešenja, organizovao nekoliko poseta visokih zvaničnika UN kolektivnim centrima tokom 2009. godine.

4. ZAKLJUČAK

Trenutni naponi za poboljšanje uslova življenja raseljenih lica i izbeglica u mestima njihovog raseljenja, uključujući i projekte izgradnje kuća za smeštaj raseljenih lica, ne treba da budu posmatrani kao napuštanje procesa povratka.³⁶ Projekat stanovanja obezbediće dostojanstvenije standarde življenja raseljenih lica tokom vremena njihovog raseljenja, ili će raseljenim licima omogućiti izbor da se bolje integrišu u lokalnu sredinu. Eventualna odluka o povratku ili integraciji u lokalnu sredinu treba da bude prepuštena svakom raseljenom licu pojedinačno. U međuvremenu, raseljenim licima je potreban zajednički i u potpunosti funkcionalan forum putem kojeg mogu odrediti i promovisati svoje interese i konačno dobiti podršku u svojoj nevolji. Štaviše, raseljena lica moraju da budu u potpunosti informisana o svim mogućnostima povratka (organizovani, individualni i spontani) i prednostima i nedostacima svake od opcija, i o tome šta ih očekuje ako se vrate. Relevantne vlasti takođe, s druge strane, treba ozbiljno da uzmu u obzir nepovoljno stanje raseljenih lica, i da nastoje da poboljšaju njihove uslove života i pomognu onima koji žele da se integrišu u lokalnu sredinu i istovremeno zadrže izgled za povratak.

5. PREPORUKE

Za relevantne vlasti, međunarodnu zajednicu i organizacije koje se bave pitanjima povratka:

- Mora se dati prioritet potrebama raseljenih lica kako bi se popravili njihovi uslovi življenja i pomoglo onima koji žele da se integrišu u lokalnu sredinu;
- Obezbediti da se koriste transparentni kriterijumi odabira prilikom odlučivanja o podobnosti za socijalno stanovanje, i da se većem broju raseljenih lica da prioritet (samo pravo na socijalnu pomoć ne bi trebalo da isključi raseljenu porodicu od dobijanja socijalnog smeštaja);
- Relevantne vlasti treba da obezbede da se raseljenim licima u kolektivnim centrima omogući neprekidno snabdevanje električnom energijom, uzimajući u obzir da sama socijalna pomoć neće biti dovoljna;

³⁵ UNHCR obezbeđuje pravne usluge preko NVO Program civilnih prava, Kosovo (CRP/K). UNHCR takođe obezbeđuje projekte samopouzdanja i stvaranja dohotka.

³⁶ „Podrška interno raseljenim licima u normalizaciji njihovih uslova življenja u mestu raseljenja (pomoć da im se nađe zaposlenje, njihov sopstveni dom, itd.) ne isključuje pravo na povratak“, izveštaj Predstavnik Generalnog sekretara o ljudskim pravima interno raseljenih lica, Walter Kälin, Addendum, Framework on Durable Solutions for Internally Displaced Persons (Okvir trajnih rešenja za interno raseljena lica), A/HRC/13/21/Add.4, 29. decembar, str. 17.

- Osigurati da se povratnicima i raseljenim licima ne uručuju računi za porez na imovinu ili računi za električnu energiju u mestima njihovog porekla za vreme tokom kojeg su bili raseljeni;
- Proceniti obim nepropisnog sprovođenja zakona od strane kosovske policije, kao što su izjavila mnoga raseljena lica, u slučajevima kada se nelegalno useljena lica i posle izbacivanja ponovo usele u stanove;
- Osigurati da se raseljena lica, ukoliko tako odluče, mogu vratiti grupisano u pojedina naselja u svojim gradovima porekla, pošto mnogi tvrde da se od njih očekuje da se vrate razdvojeni na različite lokacije, što je suprotno njihovim zahtevima.